

TREST A JEHO ÚČEL V TRESTNOM ZÁKONE

PUNISHMENT AND ITS PURPOSE IN CRIMINAL LAW

Filip Korček¹

DOI: <https://doi.org/10.24040/pros.13.11.2020.svp.118-130>

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá problematikou trestu- rozoberá pojem trest z medziodborového pohľadu, tak z pohľadu trestnoprávneho ako aj psychologického. Zaoberá sa taktiež účelom trestu a to s ohľadom na jeho vymedzenie v Trestnom zákone a rozobratie jednotlivých funkcií trestu za pomoci judikatúry súdov.

Kľúčové slová

trest, sankcia, účel trestu, trestný zákon

Abstract

The article deals with the issue of punishment - it discusses the concept of punishment from an interdisciplinary point of view, both from a criminal and psychological point of view. It also deals with the purpose of punishment, with regard to its definition in the Criminal Code and the analysis of individual functions of punishment with the help of court case law.

Keywords

punishment, sanction, purpose of punishment, criminal law

Úvod

Pojem trest je nepochybne jedným z ústredných pojmov celého trestného práva. Tento pojem je však potrebné vnímať medziodborovo a nielen z pohľadu trestnoprávnej náuky. Trest môže totiž v rôznych odboroch nadobúdať rôzny význam. Ako jeden z najzaujímavejších medziodborových pohľadov sa javí pohľad na tento inštitút z oblasti psychológie a to aj preto,

¹ JUDr. Filip Korček, LL.M., Katedra trestného práva a kriminológie Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, externý doktorand.

že pre bežného čitateľa môže byť takýto výklad pochopiteľnejší než výklad trestnoprávny. V každom prípade pojmom trest a jeho funkciami sa zaoberajú taktiež súdy a to nielen na vnútroštátnej úrovni, kde sa otázke trestu a jeho funkcií logicky venuje najmä Najvyšší súd SR vo svojej judikatúre a tvorí tak veľmi cenné zásadné vyjadrenia pre súdy nižších stupňov, ktoré tak majú pri rozhodovaní o uložení trestu páchatelovi neoceniteľnú pomôcku, ktorou môžu prípadne argumentovať vo svojich rozhodnutiach, ale taktiež na pôde Európskeho súdu pre ľudské práva so sídlom v Štrasburgu, ktorý vo svojich rozhodnutiach vykladá pojem trest autonómne, teda bez ohľadu na vnútroštátnu právnu úpravu jednotlivých štátov, ktoré pristúpili k Dohovoru.

Pojem trest a medziodborový pohľad naň

Z hľadiska právnej teórie možno sankciu definovať ako „zvláštnu ujmu postihujúcu toho, kto za podmienok stanovených hypotézou nedodrжал pravidlo správania vyjadrené dispozíciou.“ Táto ujma postihuje porušiteľa právnej normy. Porušiteľom právnej normy v trestnom práve je páchatel, ktorý sa dopustil trestného činu.²

Trest je podľa slovenskej právnej úpravy jedným z dvoch druhov sankcií, ktorú možno uložiť za spáchaný trestný čin. Tou druhou sú ochranné opatrenia, ktoré však majú iný účel a v práci sa nimi zaoberať nebudeme. V súvislosti so sankciami tak v slovenskom trestnom hovoríme o tzv. *bipartícii sankcií*.

Dualita sankcií vychádza z protikladných prístupov klasickej a pozitivistickej školy trestného práva z 18. a 19. storočia. Predstavitelia klasickej školy požadovali trest úmerný vine, pozitivistickí presadzovali opatrenia, ktoré postihovali páchatel'a úmerne jeho nebezpečnosti.

Trestné právo vychádza zo zásady pomocnej úlohy trestnej represie, to znamená, že štátne donútenie trestnoprávnymi prostriedkami treba používať až vtedy, ak neexistuje iné riešenie ako dosiahnuť súlad správania ľudí s právom. Hovoríme tiež o úlohe trestného práva ako tzv. *prostriedku ultima ratio*.

Trest je jedným z prostriedkov štátneho donútenia, ktoré štát používa pri plnení svojich funkcií. Štát hrozbou trestom, ukladaním a výkonom trestov poskytuje ochranu základným právnym hodnotám.

² PRUSÁK, J.: *Teória práva*. Bratislava: Vydavateľstvo právnickej fakulty UK, 2001 s.223.

Trest predstavuje v zmysle § 31 ods.2 zákona č. 300/2005 - Trestného zákona, *ujmu na osobnej slobode, majetkových alebo iných právach odsúdeného, ktorú môže uložiť páchateľovi len súd, podľa Trestného zákona za spáchaný trestný čin.*

Jedným z charakteristických znakov trestu je, že trestom sa konkrétnej osobe spôsobuje určitá ujma na jej právach. Sú to citeľné zásahy do základných práv a slobôd (ako aj osobnej slobody, slobody pohybu, vlastníctva).

Ujma je základnou vlastnosťou trestu, vlastnosťou bez ktorej by trest ani nebol trestom (*conditio sine qua non*).³

Trest by mal podľa možnosti postihnúť výlučne páchateľa trestného činu. V tejto súvislosti hovoríme tiež o tzv. *zásade personality trestu*.

Podľa čl. 50 Ústavy o vine a treste za trestné činy je oprávnený rozhodovať jedine súd. O vine a treste za trestné činy nemôže rozhodovať iný štátny orgán. Tým sa trest odlišuje od podobných sankcií (sankcie ukladané za priestupky, správne delikty).

Trest môže byť uložený jedine na základe zákona. Uplatňuje sa tu zásada *nulla poena sine lege*, t.j. *žiadny trest bez zákona*. Trest môže byť uložený výlučne iba za trestný čin. Uplatňuje sa tu zásada *nulla poena sine crimine*, t.j. *žiadny trest bez trestného činu*.

Ústavné vyjadrenie nachádzajú tieto zásady v čl. 49 Ústavy, podľa ktorého len zákon ustanoví, ktoré konanie je trestným činom, a aký trest prípadne iné ujmy na právach alebo majetku možno uložiť za jeho spáchanie.

Slovenské trestné právo je založené na *zásade humanizmu* a z tejto zásady vyplýva, že trest má spôsobiť iba takú ujmu, akú vyžaduje splnenie účelu trestu. To znamená, že ujma ktorá je obsiahnutá v treste, nemá prevyšovať nevyhnutnú potrebu ochrany spoločnosti. Preto ak je to možné, treba použiť také tresty, ktoré nesúvisia s trestom odňatia slobody. V súlade s uvedenou zásadou sú v čl. 16 ods.2 Ústavy a v čl. 7 ods. 2 Listiny základných práv a slobôd zakázané neľudské alebo ponižujúce tresty.⁴

Európsky súd pre ľudské práva so sídlom v Štrasburgu, vykladá pojem trest autonómne, to znamená bez ohľadu na definíciu tohto pojmu v právnych (trestných) predpisoch jednotlivých štátov. Kritériá pre posúdenie trestnej povahy sankcie vyplývajú z rozsudku ESĽP vo veci *Engel a ďalší v. Holandsko*,⁵ a sú sumarizované v odseku 35 nasledovne: Prvým kritériom je právna kvalifikácia činu vo vnútroštátnom práve, druhým je povaha deliktu z

³ KLÁTIK, J.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Plzeň. Aleš Čeněk, 2018. s. 219.

⁴ IVOR, J. a kol.: *Trestné právo hmotné Všeobecná časť*. Bratislava Iuris Libri 2010 s. 350-351.

⁵ Engel vs. Holandsko- č. sťažnosti 5100/71, rozsudok ESĽP z 08.06.1976.

hľadiska chráneného záujmu a účelu sankcie, tretím povaha a stupeň prísnosti sankcie, ktorá hrozí dotknutej osobe.⁶

Napríklad v prípade *Jamil vs. Francúzsko*⁷ považoval súd za trest predĺženie väzby sťažovateľa, ktorý nebol schopný zaplatiť colnú pokutu. Vo veci *Welch vs. Spojené kráľovstvo*⁸ súd považoval za trest konfiškáciu produktov obchodu s omamnými látkami, pričom sa použila právna prezumpcia, že produktom tohto obchodu sú všetky príjmy a majetok obvineného za posledných šesť rokov.⁹

K opačnému stanovisku dospela Komisia v prípade *M. vs. Taliansko*¹⁰, kde talianske súdy nariadili na základe opatrenia konfiškáciu majetku člena miestnej mafiánskej organizácie a jeho samotného obmedzili v slobode pobytu.

Vláda Talianska sa vo svojom vyjadrení k celému prípadu odvolala na prípady *Guzzardi*¹¹ a *Ciulla*¹², kde bolo konštatované, že predbežné opatrenia upravené talianskym právom nemožno porovnávať s trestami. Komisia uviedla, že predbežné opatrenie je potrebné chápať inak ako tresty uložené za trestné činy a inak ako disciplinárne tresty. Komisia predovšetkým konštatovala, že podľa judikatúry kasančného súdu konanie o žiadosti na vydanie predbežného opatrenia je autonómne vo vzťahu k trestnému konaniu a neobmedzuje konštatovanie viny. Komisia taktiež vzala na vedomie, že podľa talianskej právnej úpravy nebolo možné konfiškovať majetok, ktorého zákonný pôvod nebol preukázaný bez toho, aby jeho vlastník nebol podozrivý z členstva v mafiánskej organizácii a ako taký nebol podrobený predbežnému opatreniu obmedzujúcemu osobnú slobodu. Komisia usúdila, že zistený skutkový stav potvrdzuje predbežný charakter konfiškácie a dokazuje, že jej cieľom bolo zabrániť nezákonnému použitiu majetku, ktorý jej bol podrobený. Z toho vyplýva, že konfiškácia sťažovateľovho majetku neimplikuje konštatovanie viny sťažovateľa z konkrétneho trestného činu, pričom to isté platí pre nariadenie o nútenom pobyte. Komisia ďalej konštatovala, že prísnosť opatrení v danom prípade nie je taká vysoká, aby ju bolo možné kvalifikovať ako trest za trestný čin v zmysle Európskeho dohovoru. Vzhľadom na uvedené skutočnosti a vo svetle

⁶ KMEC, J. – KOSÁŘ, D. – KRATOCHVÍL, J. – BOBEK, M.: *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář; I. vydanie*, Praha: C. H. BECK, 2012, s. 578, pozri tiež R 125/2012.

⁷ Rozhodnutie ESLP z 08.06.1995, Annuaire č. 317-B.

⁸ Rozhodnutie ESLP z 09.02.1995, Annuaire, č. 307-A.

⁹ SVÁK, J.: *Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv). II. rozšírené vydanie*. Bratislava: Eurokódex, 2006 s. 529.

¹⁰ Rozhodnutie z roku 1991 týkajúce sa sťažnosti 12386/86, Décisions et rapports č. 70.

¹¹ Rozsudok ESLP z roku 1980 A-39.

¹² Rozsudok ESLP z roku 1989, A-148.

judikatúry Súdu dospela Komisia k záveru, že napadnutá konfiškácia neobsahuje konštatovanie viny v trestnoprávnom zmysle a že nie je trestom. Na základe toho bola sťažnosť zamietnutá ako *ratione materiae* nezlučiteľná s čl. 6 ods.2 a 7 Európskeho dohovoru.¹³

V najvšeobecnejšom zmysle slova je trest spolu s odmenou jedným z dôležitých základných výchovných prostriedkov. Trest v užšom, pedagogickom chápaní môžeme definovať ako jednu z foriem negatívneho motivačného pôsobenia, ako zámerne navodený následok nesplnenej alebo zle splnenej úlohy.¹⁴

V celospoločenskom (sociálnom) kontexte je používaný ako významný obranný mechanizmus pred správaním a konaním, ktoré porušuje zavedené sociálne konvencie, pravidlá alebo normy, teda aj delikventným konaním, pričom systém trestov je vymedzený právom.¹⁵

Ako sme už uviedli, trest predstavuje jeden z dvoch základných výchovných prostriedkov (druhým je odmena). Trest blokuje nežiaduce správanie, odmena posilňuje žiaduce. Vo výchovnej praxi, operujeme vždy oboma prostriedkami tak, aby sme tvarovali žiaduce správanie. Na ich používanie poskytla významné podnety teória učenia:

Sankcia, ak má byť účinná, ak má zmeniť správanie, musí byť individualizovaná. Trest sám o sebe nie je objektívnou kategóriou. Čo je pre jedného trestom, druhého necháva ľahostajným a pre tretieho môže byť dokonca odmenou. Pri individualizácii trestu je možné, aspoň u niektorých deliktov, vychádzať z prevládajúcej motivácie kriminálneho správania, a nielen jeho, tiež z motivácie správania subjektu všeobecne. Kľúčom k tomu môže byť individuálna hierarchia hodnôt. Hodnoty prakticky označujú ciele motivovaného správania. Tie ciele, ktoré jedinec vo svojom živote preferuje. Ak je daný subjekt orientovaný predovšetkým na majetok a jeho kriminálne správanie je motivované snahou majetok získať, potom ohrozenie majetku, jeho primerané zníženie, event. strata budú predstavovať veľmi pravdepodobne podstatne účinnejšiu sankciu než strata inej hodnoty, napr. slobody. Individualizácia sankcie je zvlášť nutná u kriminálnych recidivistov. Represívne prostriedky sú pre nich dobre známou skúsenosťou, voči ktorej sú imúnni. Pretože mnohí z nich prejavovali poruchy správania už od relatívne raného veku, mali dostatok príležitostí sa s trestami zoznámiť v plnej šírke a zvyknúť si na ne. Iba samotná represia je teda neúčinná. Postulát individualizácie sankcie však predpokladá zákonom stanovenú, dostatočne bohatú paletu sankcií.

¹³ SVÁK, J.: *Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv). II. rozšírené vydanie.* Bratislava: Eurokódex, 2006 s. 529-531.

¹⁴ PRŮCHA J. et al. *Pedagogický slovník.* Praha: Portál 1995 s. 234.

¹⁵ SOCHŮREK J. *Kapitoly z penologie I. díl- Úvod do teorie trestu a trestání.* Liberec: Technická univerzita v Liberci 2007. s. 27

Sankcia, ak má byť účinná, musí nasledovať bezprostredne po previnení. Diskontinuita procesu inadekvátne správanie - trest má za následok nedostatočné učenie, pretože je prerušená väzba príčiny a následku. Z hľadiska kriminálneho správania môže navyše v dobe medzi deliktom, zadržaním a potrestaním dôjsť k radu spevnenia nežiadúceho správania, napr. zo strany priateľov, rodiny a pod. Nepochybne sa v tejto dobe uplatní a racionalizácia, ktorá sama môže spôsobiť spevnenie.

Negatívna sankcia (trest), ak má byť účinná, musí byť sprevádzaná sankciou pozitívnou (odmenou). Zatiaľ čo trest blokuje nežiadúce správanie a mal by byť jeho bezprostredným následkom, musí sa odmena vzťahovať k prejavnému žiadúcemu správaniu či aspoň k jeho náznaku. Zložitejšie formy správania, ku ktorým patrí i správanie prosociálne, sa vytvárajú postupnou aproximáciou, približovaním sa k žiadúcemu cieľu.¹⁶

Pokladáme za dôležité dodať, že trest by mal byť pre páchatel'a neúmerným rizikom v zmysle vysokej pravdepodobnosti odhalenia a neodvratnosti odsúdenia. Mal by byť teda pre páchatel'a citeľný, nasledovať čo najrýchlejšie po previnení a byť až na výnimku istý.¹⁷

Účel trestu v právnom poriadku Slovenskej republiky

V slovenskom Trestnom zákone absentuje ustanovenie o účele trestu, resp. nie je *expressis verbis* v zákone takto označené. Napriek tomu, účel trestu môžeme odvodiť z § 34 ods.1 Trestného zákona, ktoré ustanovenie je systematicky zaradené k zásadám ukladania trestov a znie takto: *Trest má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatel'om tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvorí podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradí od páchania trestných činov; trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchatel'a spoločnosťou.*

Účelom trestu v Slovenskej republike je:

- a) zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatel'om trestného činu (ochranná funkcia trestu)
- b) zabrániť odsúdenému v páchaní ďalšej trestnej činnosti (represívna zložka trestu)
- c) vytvoriť podmienky na výchovu odsúdeného k tomu, aby viedol riadny život (individuálna prevencia)

¹⁶ NETÍK, K. – NETÍKOVÁ, D. – HÁJEK, S. *Psychologie v právu*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck 1997 s. 34.

¹⁷ SOCHŮREK J. *Kapitoly z penologie I. díl- Úvod do teorie trestu a trestání*. Liberec: Technická univerzita v Liberci 2007. s. 28.

- d) odradiť ostatných od páchania trestných činov (generálna prevencia)
- e) vyjadriť morálne odsúdenie páchatel'a spoločnosťou

Ochranná funkcia trestu je základnou funkciou trestania. Spočíva predovšetkým v oprávnených záujmoch jednotlivca a spoločnosti pred páchatel'mi trestných činov, aby občania mohli v spoločnosti bezpečne žiť a aby spoločnosť mohla riadne fungovať. Zmysel existencie a prípadnej aplikácie noriem trestného práva spočíva predovšetkým v tom, aby trestné činy neboli páchané vôbec, alebo aby boli páchané v čo najnižšej miere. Ochrannú funkciu trestu možno dosiahnuť niekoľkými rôzne účinnými metódami. Prostredníctvom represie obmedzíme páchatel'a , a tým mu zabránime páchať trestnú činnosť. Túto represiu možno vykonávať len po určitú obmedzenú dobu (počas výkonu trestu) a sama o sebe nezmení postoj páchatel'a k páchaniu trestnej činnosti.

Zabrániť páchatel'ovi v páchaní ďalšej trestnej činnosti možno buď priamo fyzickým znemožnením určitého konania, alebo vytvorením výrazných zábran, ktoré konanie páchatel'ovi sťažujú. Zmyslom je zabrániť páchatel'ovi aspoň na určitý čas v páchaní trestnej činnosti. Nepodmienečný trest odňatia slobody a trest vyhostenia zabraňujú páchatel'ovi v určitom konaní, trest prepadnutia vecí a trest zákazu činnosti vytvárajú určité prekážky v páchaní trestných činov. Postoj páchatel'a k trestnej činnosti sa môže zmeniť tým, že trest páchatel'a zastreší a ukáže mu, že páchať trestné činy sa nevypláca. Najúčinnjším prostriedkom, ako zabrániť páchatel'ovi páchať ďalšie trestné činy, je podrobiť ho určitým obmedzeniam alebo povinnostiam resp. kontrole výkonu uloženého trestu technickými prostriedkami.¹⁸

Vytvorenie podmienok na výchovu odsúdeného k tomu, aby viedol riadny život je dôležitou, a zároveň veľmi náročnou a problematickou zložkou účelu trestu. Na zabezpečenie výchovných cieľov možno použiť rôzne prostriedky. Môžu to byť jednak metódy pozitívne, ktorými sa priamo sleduje výchovný cieľ (napr. podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody, podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom), alebo môže ísť o výchovnú činnosť s odsúdenými vo výkone trestu odňatia slobody. Výchova páchatel'a k tomu, aby viedol riadny život, predstavuje pomerne náročný, v praxi nie vždy realizovateľný účel trestu. Výchovné pôsobenie trestu, najmä trestu odňatia slobody, sa v praxi často spochybňuje, dokonca pôsobenie trestu, najmä trestu odňatia slobody môže byť v

¹⁸ IVOR, J. a kol.: *Trestné právo hmotné Všeobecná časť*. Bratislava Wolters Kluwer 2016 s. 370-371. Pozri tiež zákon č. 78/2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami.

niektorých prípadoch aj negatívne. Vzhľadom na to, že význam výchovy v účele trestu dospelého páchatel'a sa chápe ako pôsobenie na procesy ľudského učenia a socializácie s cieľom premeny človeka zo všetkých stránok, t.j. telesnej aj duševnej, s cieľom pretvoriť človeka z bytosti spoločenskej na bytosť kultúrnu, nie je to najvhodnejší pojem, lepšie by bolo namiesto výchovy uvádzať podmienky na nápravu a resocializáciu.

Generálna prevencia má zabezpečiť odradenie ostatných potencionálnych páchatel'ov od páchania trestných činov, ale aj ostatných členov spoločnosti, v ktorých utvrdzuje pocit právnej istoty a spravodlivosti.

Generálna prevencia sa v teórii trestného práva ešte člení na *pozitívnu* (posilňovanie právneho povedomia) a *negatívnu* (zastrašenie alebo odradenie ostatných od páchania trestných činov). Generálna prevencia sa uskutočňuje prostredníctvom individuálnej prevencie. Pokiaľ sa páchatel'ovi uložením spravodlivého trestu zabráni v ďalšom páchaní trestnej činnosti, táto skutočnosť má významný vplyv na ostatných členov spoločnosti, lebo nerozhodných členov spoločnosti upozorní na neodvratnosť trestu alebo aspoň na jeho pravdepodobnosť a ostatných upozorní na nebezpečnosť páchania trestných činov. Tresty sú pre spoločnosť nevyhnutné, lebo predstavujú najúčinnější prostriedok zastrasenia a odradenia od páchania trestnej činnosti. Spravodlivé a včasné uloženie trestu dáva ostatným členom spoločnosti najavo, že konanie za ktoré bol uložený trest je protiprávne a nežiaduce, varuje ich pred páchaním trestných činov a posilňuje pocit právnej istoty a princípy právneho štátu. Aby sa uvedené ciele mohli dosiahnuť, je potrebné aby boli zverejňované informácie o trestnom konaní.¹⁹ Možnosť čo najúčinnějšíe výchovne využiť pôsobenie trestného stíhania na verejnosť sa zabezpečuje aj prostredníctvom prítomnosti verejnosti na hlavnom pojednávaní.

Z hľadiska účelu trestu uvedeného v § 34 ods.1 Trestného zákona, individuálna a generálna prevencia tvoria jednotu a musia sa navzájom dopĺňať a podmieňovať. Jednotlivé parciálne ciele sa vo výroku o druhu a výmere trestu musia prelínať a dopĺňať tak, aby sa generálna prevencia dosiahla prostredníctvom individuálnej prevencie.²⁰

Pôsobenie generálnej a špeciálnej prevencie je potrebné vidieť aj v ich časovom pôsobení- kým generálna prevencia sa popri ochrane spoločnosti a jednotlivcov pred zločinnosťou zameriava aj na predchádzanie recidívy, špeciálna prevencia nastupuje až po spáchaní trestného činu.²¹

¹⁹ Pozri § 6 zákona č. 301/2005 Z. z. (Trestný poriadok).

²⁰ Pozri časopis Zo súdnej praxe 79/2005.

²¹ R 57/1990.

Hľadiská uvedené v ustanovení o účele trestu tvoria jednotu, to znamená, že sa musia vzájomne dopĺňať a podmieňovať. Preto záver súdu o možnosti nápravy páchatel'a musí byť vždy v plnom súlade s ochranou, ktorú súd uloženým trestom poskytuje záujmom spoločnosti, štátu a občanom pred útokmi páchatel'ov trestných činov a s výchovným pôsobením na ostatných členov spoločnosti. Je zásadne vylúčené, aby súd otázku možnosti nápravy páchatel'a riešil len z hľadiska jeho osoby, alebo vôbec len z hľadiska niektorej skutočnosti, svedčiacej v jeho prospech, a ostatné hľadiská uvedené v ustanovení o účele trestu nebral do úvahy, prípadne ich význam zámerne znižoval. Záver súdu o možnosti nápravy páchatel'a musí byť vždy v plnom súlade s ochranou, ktorú súd uloženým trestom poskytuje záujmom spoločnosti, štátu a občanom pred útokmi páchatel'ov trestných činov a výchovným pôsobením na ostatných členov spoločnosti.²²

Otázku nápravy páchatel'a nemožno riešiť iba s prihliadnutím na jeho osobu a vždy je potrebné, aby sa brala do úvahy spoločenská situácia a ostatné hľadiská. V prípade, ak by došlo k disproporcii medzi jednotlivými druhmi prevencie, viedlo by to najskôr k nedostatočnému výchovnému pôsobeniu trestu, kde by spravodlivosť trestu neuznával ani páchatel' ani spoločnosť.

Účinnosť generálnej a individuálnej prevencie posilňuje idea neodvratnosti trestu. Preventívny účinok trestu netkvie len v jeho prísnosti. V záujme účinnej prevencie treba dosiahnuť čo najvyšší stupeň pravdepodobnosti, že trestný čin bude v krátkom čase po spáchaní odhalený, jeho páchatel' zistený a spravodlivo potrestaný.

Vyjadriť morálne odsúdenie páchatel'a spoločnosťou. V treste je obsiahnuté aj spoločenské odsúdenie, negatívne ohodnotenie páchatel'a a jeho činu, a to tak právne ako aj etické. Vyslovením viny a uložením trestu spoločnosť vyjadruje zavrhnutiehodnosť trestného činu, teda že páchatel' vykonal niečo protispoločenské a nemorálne. Aj toto "znevažujúce vyjadrovanie o páchatel'ovi" musí byť primerané závažnosti činu. Práve spoločenské odsúdenie, ktoré je obsahom trestu, odlišuje trest od ochranného opatrenia, pri ktorom toto spoločenské odsúdenie chýba.²³

Z hľadiska účelu trestu je potrebné mať za to, že páchatelia afektívnych vrážd (či ich pokusov) sú výrazne odlišní od páchatel'ov vrážd s lúpežným, zakrývacím, či sexuálnym motívom. Nutnosť uložiť trest páchatel'ovi situačne podmienenej afektívnej vraždy, či jej

²² R I/1965.

²³ IVOR, J. a kol.: *Trestné právo hmotné Všeobecná časť*. Bratislava Wolters Kluwer 2016 s. 372-373.

pokus, je daná predovšetkým významom objektu tohto trestného činu ako aj tým, že zmenšene príčetnému páchatel'ovi sa okrem uloženia ochranného liečenia musí vždy uložiť aj trest odňatia slobody.²⁴

K účelu trestu sa vyjadril Najvyšší súd SR nasledovne: Trestný zákon vychádza zo zásady, že základným účelom a cieľom je ochrana spoločnosti pred trestnými činmi a ich páchatel'mi. Zmysel existencie a prípadnej aplikácie noriem trestného práva je predovšetkým v tom, aby sa trestné činy buď vôbec nepáchali, alebo páchali v čo najmenšej miere. Ochrana spoločnosti pred páchatel'mi trestných činov vrátane ochrany práv a slobôd jednotlivých občanov robí tak z trestu prostriedok sebaobrany spoločnosti pred trestnými činmi. Trest má však okrem toho pôsobiť výchovne, a to nielen na páchatel'a, ale aj na ostatných členov spoločnosti, pričom generálna prevencia sa má uskutočňovať prostredníctvom individuálnej prevencie. Ak sa teda páchatel'ovi zabráni aj v ďalšej trestnej činnosti, dáva sa tým najavo aj ostatným členom spoločnosti, ktoré správanie je nežiaduce, proti čomu je namierený Trestný zákon a takýmto spôsobom možno ovplyvňovať pozitívnu hodnotovú orientáciu občanov spoločnosti. Z hľadiska týchto úvah odvolacieho súdu možno potom dospieť k záveru, že účel trestu v zmysle § 34 ods. 1 Tr. zák. tvorí jednotu, lebo sa musí vzájomne dopĺňovať. Záver súdov o možnosti nápravy páchatel'a musí byť vždy v plnom súlade s ochranou, ktorú uloženým trestom poskytuje chráneným záujmom spoločnosti, štátu a občanom pred útokmi páchatel'ov trestných činov. Pri úvahách, aký druh a výmera trestu by spravodlivo zohľadňovali konanie obžalovaného, jeho zavinenie, následok, pohnútku, osobu, pomery a možnosti jeho nápravy a v neposlednom rade aj poľahčujúce a prit'azujúce okolnosti, vychádzal aj odvolací súd zo zásady, že trest je právnym následkom trestného činu, a teda musí byť úmerný k spáchanému trestnému činu (zásada proporcionálnosti trestu). Trest je jedným z prostriedkov na dosiahnutie účelu Trestného zákona. Tým je určená aj jeho funkcia v tých smeroch, v ktorých má pôsobiť zákon na ochranu spoločnosti, jednak pred páchatel'om trestného činu, voči ktorému sa prejavuje prvok represie (zabráneniu trestnej činnosti) a prvok individuálnej prevencie (výchovy k riadnemu životu - rehabilitácia), a jednak aj voči ďalším občanom - potencionálnym páchatel'om, voči ktorým sa prejavuje prvok generálnej prevencie (výchovné pôsobenie trestu na ostatných členov spoločnosti). Trest samozrejme musí vyjadrovať aj morálne odsúdenie páchatel'a (retribúcia).²⁵

²⁴ Rozsudok Krajského súdu v Trenčíne 4To/58/2016 z 23.06.2016.

²⁵ Uznesenie Najvyššieho súdu SR 1To 2/2014 z 8.11.2014.

Zákonom predpokladaný účel trestu môže splniť len uloženie takého trestu, ktorý zodpovedá správne mu zhodnoteniu všetkých kritérií uvedených v Trestnom zákone.²⁶

Pokiaľ ide o účel trestu u mladistvých je potrebné vziať na zreteľ, že v zmysle Trestného zákona je prvoradým účelom trestu prevýchova páchatel'a- toto treba brať do úvahy ako pri rozhodovaní o druhu trestu alebo ochranného opatrenia ako aj pri úprave výkonu trestu.²⁷

Od všeobecného účelu trestu vyjadreného v § 34 ods.1 Trestného zákona je potrebné odlišovať účel výkonu trestu odňatia slobody, *expressis verbis* takto označený v § 1a zákona č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody Účel výkonu trestu v tomto ustanovení explicitne uvádza ochrannú funkciu, represívnu funkciu a zložku individuálnej prevencie vyjadrenej slovným spojením vytvárať podmienky pre rozvoj pozitívnych osobnostných rezerv odsúdených na účely ich resocializácie a zabezpečenia toho, že budú viesť riadny život, na to slúžia nástroje penitenciárneho zaobchádzania a penitenciárnej starostlivosti v rámci výkonu trestu odňatia slobody. Aj keď to predmetné ustanovenie priamo neuvádza, nepochybne v rámci účelu výkonu trestu odňatia slobody vystupuje ako jeho ďalšia zložka aj generálna prevencia. Skutočnosť, že trestné činy sú v krátkom čase odhalené, ich páchatelia zistení, spravodlivo potrestaní a nadväzane na to sa zabezpečuje aj výkon uloženého trestu- v tomto prípade trestu odňatia slobody, to pôsobí aj generálne preventívne. Toto vedomie a skutočnosť majú schopnosť odrádzať potencionálnych páchatel'ov od páchania trestnej činnosti.²⁸

Záver

Je nepochybne zaujímavé sledovať judikatúru ESLP a jej autonómny pohľad na pojem trest, ktorý by sa nám s ohľadom na našu právnu úpravu mohol niekedy zdať dokonca nezmyselný, avšak je nepochybne dobré, že okrem judikatúry našich domácich súdnych autorít ohľadom trestu a jeho funkcií, máme k dispozícii aj inovatívne rozhodnutia ESLP v tejto otázke. Rovnako považujem za dobré taktiež to, že máme pojem trest a jeho účel zadaný v Trestnom zákone, i keď trochu nešťastne v časti o ukladaní sankcií, Myslím si, že tak dôležité ustanovenie, ako je ustanovenie o účele trestu by si zaslúžilo samostatné označenie, avšak to je len technická drobnosť, ktorá v konečnom dôsledku nie je až tak podstatná. Napríklad v takej

²⁶ V 2/1984.

²⁷ R 14/1969.

²⁸ TITLOVÁ, M.: *Zákon o výkone trestu odňatia slobody- Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017 s. 23-24.

Českej republike, v Trestnom zákone *expressis verbis* vyjadrenie účelu trestu absentuje a vyvodenie účelu trestu je tak ponechané výslovné na judikatúre súdov. V Českej republike tak sudcovia v každom jednom konkrétnom prípade musia sami tvoriť účel trestu, bez toho, aby mali akúkoľvek oporu v platnom zákone. Český Ústavný súd dokonca vo svojom rozhodnutí I. ÚS 4503/12 konštatuje, že Česká republika takýmto postupom porušuje svoje medzinárodnoprávne záväzky, ktoré je vyplývajú napríklad z *Doporučenia Výboru ministrov Rady Európy (92) 17* týkajúce sa dôslednosti v udeľovaní trestov. Uvedenú situáciu nepovažujeme za šťastnú ani my a stav v Slovenskej republike, kedy je účel trestu jednoznačne definovaný v Trestnom zákone a tieto ustanovenia sú súčasne podporené judikatúrou najvyšších súdnych autorít, ktorá pomáha sudcom na súdoch nižších inštancií pri rozhodovaní o ukladaní trestu a odôvodňovaní ich rozhodnutí, považujeme rozhodne za omnoho lepší spôsob riešenia danej otázky.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- IVOR, J. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava: Iuris Libri, 2010, s. 350 - 351. ISBN 978-80-8078-308-2.
- IVOR, J. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 372-373. ISBN 978-80-8168-509-5.
- KLÁTIK, J. *Trestné právo hmotné Všeobecná časť*. Plzeň.: Aleš Čeněk, 2018. s. 219. ISBN 978-80-7380-725-2.
- KMEC, J. – KOSÁŘ, D. – KRATOCHVÍL, J. – BOBEK, M.: *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář; 1. vydanie*, Praha: C. H. BECK, 2012, s. 578. ISBN 978-80-7400-365-3.
- NETÍK, K. – NETÍKOVÁ, D. – HÁJEK, S., *Psychologie v právu*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1997, s. 34. ISBN 80-7179-177-6.
- PRŮCHA J. et al. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. s. 234. ISBN 80-7178-029-4.
- PRUSÁK, J. *Teória práva*. Bratislava: Vydavateľstvo Právnickej fakulty UK, 2001, s. 223. ISBN 80-7160-146-2.
- SOCHŮREK J. *Kapitoly z penologie I. díl - Úvod do teorie trestu a trestání*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. s. 27. ISBN 978-80-7372-203-6.

SVÁK, J.: *Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv)*. II. rozšírené vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2006. s. 529. ISBN 80-88931-51-7.

TITLOVÁ, M.: *Zákon o výkone trestu odňatia slobody. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 23-24. ISBN 978-80-8168-654-2.

Rozsudky súdov

Engel vs. Holandsko- č. sťažnosti 5100/71, rozsudok ESLP z 08.06.1976

R 14/1969

R 57/1990

R I/1965

Rozhodnutie ESLP z 08.06.1995, *Annuaire* č. 317-B.

Rozhodnutie ESLP z 09.02.1995, *Annuaire*, č. 307-A.

Rozhodnutie z roku 1991 týkajúce sa sťažnosti 12386/86, *Décisions et rapports* č. 70

Rozsudok ESLP z roku 1980 A-39

Rozsudok ESLP z roku 1989, A-148

Rozsudok Krajského súdu v Trenčíne 4To/58/2016 z 23.06.2016

Uznesenie Najvyššieho súdu SR 1To 2/2014 z 8.11.2014

V 2/1984